

Oponentský posudek k bakalářské práci:

Bydlení jako téma architektury a filosofie

Řešitel bakalářské práce: Berazavik, Darya

Předložená bakalářská práce se snaží zabývat tématem *bydlení* tak, jak je tematizováno Martinem Heideggerem v pojmu „wohnen“ a dále vztahem mezi tímto pojmem a architekturou na konkrétním příkladě Gaudího a jeho staveb. Práce si tudíž klade vysoký nárok tím, že chce vstoupit do dvou obsáhlých a obtížných oblastí.

Nejdříve je třeba se podívat na klíčové problémy této bakalářské práce, ty se totiž dotýkají obou oblastí, jak (1) filosofického východiska v této práci, jeho využití a rozpracování, tak (2) limity a problémy spojené s chápáním architektury a psaním o ní.

1) Problém spojený s filosofickým zasazením práce spočívá již v tom, že se vychází z jediného textu, a to M. Heideggera: Stavění, bydlení, myšlení (ovšem v anglickém překladu; k tomu později) a již samotné zdůvodnění jeho použití je nedostatečné: „Důvodem pro výběr této Heideggerovy práce je to, že autor jako první rozpracoval pojem „bydlení“ jako filosofický pojem a uvedl jej do každodenního filosofického pojmosloví.“ (s. 4)

Nejzásadnější problém však je naprosté a hluboké nepochopení pojmu „bydlení“ u M. Heideggera. Několik citátů ilustruje tento problém: „...každý člověk má nárok na bydlení a každý z nás někde bydlí. Prostor, který používáme k bydlení, je skutečně různorodý a občas se může zdát, že je k bydlení přizpůsoben jen částečně nebo ... vůbec.“ (s. 9), „Avšak v nových budovách často nedochází k bydlení.“ (s. 9), „Co se ale stává s člověkem, který bydlel ve vesnici, která je nyní již částí velkoměsta? Člověk tak ztratí svůj dům, pocit domova, nová situace odepírá samotnou myšlenku domova, neboť onen prostor kolem dokola, který byl tak důležitý pro bydlení, je již jiný. V tomto velkoměstě se člověk již nemůže cítit doma, protože jeho domovem byla vesnice, čili odlišný prostor.“ (s. 12) To jak asi autorka chápe pojem „bydlení“ naznačuje citát ze s. 11: „Jak jsem již říkala, Heidegger pokazuje na to, že ne v každé stavbě dochází k bydlení. Co ale je podmínkou, aby došlo k bydlení? To je pocit domu. Pociť domu, právě emoční strana bydlení.“ Pomineme-li nezvyklé spojení „pocit domu“, ukazuje se zde, že chápe „bydlení“ jako jakýsi emocionální pocit domova.

Celý problém se dále komplikuje tím, že ve svém porozumění problému se inspiruje Ch. Norbergem-Schulzem a spojuje bydlení s identifikováním se (Norberg-Schulz ale ve skutečnosti ve své interpretaci pojmu bydlení mluví o identifikaci a orientaci; ta se však v textu nikde neobjevuje). Jasně je to vidět ve větě: „Takže otázku ‚kde bydlíš?‘ je možné parafrázovat jako otázku ‚s kterým místem se identifikuješ?‘“ (s. 9) Norberga-Schulze však cituje až v přespříštím odstavci v souvislosti s existenciální oporou. Skutečnost, že autorka nedokáže rozlišit (ani formálně ani ve svém uvažování) mezi tím, kdy vychází z Heideggerova textu a kdy z interpretace Norberga-Schulze je zásadní problém.

Dalším skutečně závažným problémem je, že do textu na několika místech „skočí“ myšlenky jiného autora aniž se dále rozvíjí, aniž navazují na předchozí teze. Jde o Karstena Harriese. Na s. 13 je nejdříve uvedena parafráze jeho myšlenky „...architektura coby stavění musí přinášet nové pochopení...“ bez citace či upozornění a citován je až v následujícím odstavci. Takových příkladů se vyskytne několik. Zásadní problém však je, že Harries je ještě jiná interpretace Heidegg. filosofie i pojmu bydlení, kterou autorka nejen neodlišuje, ale ani nedomýšlí, neuvědomuje si závažnost Harriesovo interpretace a toho, co říká *přinášet porozumění* (Harries

se ve shodě se svým učitelem H. G. Gadamerem zajímá o hermeneutiku a tak pohlíží i na architekturu). Bylo tudíž nutné odlišit, co je z Heideggera, co z Norberga-Schulze, co od Harriese a co tvrdí autorka sama.

Navíc nejde jen o neporozumění pojmu bydlení, celá práce ukazuje, že filosofické východisko práce nebylo v podstatě vypracováno. Část, která rekapituluje to, jak Heidegger zdůvodňuje své užití slova „bydlení“ (wohnen) se jmenuje „Bydlení z jazykového hlediska“ a mluví se o „analýze lingvistické stránky slova stavění...“ (s. 4) Použití pojmu „bydlení“ se však netýká lingvistiky. Text se spíše podobá seřazeným tezím než argumentaci či výkladu. Ilustrovat to lze např. na prvních pěti větách úvodu: „Architektura má v našich životech významné postavení. Každý člověk potřebuje mít pocit domova. Architektura tak vytváří jeho vlastní mikrokosmos. Dvacáté století je stoletím technologie a urbanizace. Prostory k bydlení, které architektura dvacátého století utváří, jsou však do značné místy uniformní. ...“ S každou větou samostatně lze v zásadě souhlasit, dohromady však netvoří ani úvod, ani souvislý celek.

2) Problémy týkající se stránky architektonické a historické jsou stejně zásadní. Začít lze scestným vypracováním historického či architektonického kontextu (kapitoly 3,2 a 3,3, která se vyskytuje dvakrát). Z uvedeného seznamu literatury je naprosto nemožné vytvořit historický přehled, o nějž se tyto kapitoly snaží. Není citována jediná kniha, článek či zdroj, na jehož základě by bylo možné vytvořit si obrázek o architektuře doby. To je pravděpodobně důvod, proč je zcela zásadně neporozuměno Gaudiho stavbám v souvislosti s dějinami Katalánska a nacionalismu tehdejší doby. Práce ani nenaznačuje, že Gaudí *byl* nacionalisticky orientovaný autor, který se ve svém díle hluboce zajímal o otázky národního vyjádření. To mění vnímání jeho staveb. Ze stejné kategorie, jen snad ještě závažnější je pomýlený výklad dějin architektury dané doby. Autorka od s. 15 začne používat pojem „modernismus“, který vůbec nevysvětlí, čímž způsobí v historickém výkladu zmatek. Až po dvou stránkách textu, s. 16, se čtenář (v závorce!) dočte, že „ve Španělsku probíhal modernismus především v letech 1890-1910“ a že se jedná o secesi! Výslovně je to řečené až na konci s. 17. Skutečnost, že autorka neví, o čem píše, že nerozumí pojům, dokazuje citát jen o stránku dále, kde tvrdí – jakoby nevěděla, co napsala na minulé straně – že „...modernismus se projevuje v jeho architektonické tvorbě prostřednictvím rakouského stylu secese.“ (!)

Neméně závažným problémem je podkapitola „Popis budovy“, jejíž text nedostává nadpisu. Jde o spíše nesouvislý a ne odborný popis, který o budově mnoho neřekne a především neposkytne základ pro využití k interpretaci otázky bydlení.

S tím souvisí i zjevné nedostatečné porozumění architektuře. Když autorka mluví o Gaudiho návratu k přírodě, tvrdí o jeho Casa Milá, že „...je unikátní v celém světě a kterou nelze s žádnou stavbou na světě porovnávat.“, nevidí, že stavba je, jak je v práci jinde řečeno, obyčejný činžovní dům, který se přizpůsobuje racionální mřížce barcelonské osnovy.

Tvrzení z věty: „Tak jsou zde díla jako La Sagrada Familia, která umožňují snít mystický svět, nebo Park Güell, s jeho nekonečnými formami, které vytváří prostor mimo realitu“ jsou opět nepodložená žádnou autoritou či zdrojem a pokud se jedná o výroky autorky (jde o silná tvrzení) zasluhují rozhodně vysvětlení, rozvedení. Proč je Park Güell prostor mimo realitu? (byl zamýšlen jako verze „zahradního města“ pro dělníky z továrny.) Je tak možná spíše vnímán dnešními turisty. Takováto vyjádření naznačují nedostatečné neporozumění pro architekturu.

...

V práci lze konečně nalézt též řadu jednotlivých problémů či otázek, které čtenáře zarazí.

Opravdu závažným problémem je skutečnost, že autorka využívá anglicky psanou literaturu, kterou cituje ve svém překladu. „prostor je něco, pro co byl udělán pokoj.“ (s. 7) „A space is something that has been made room for.“ Slovo „space“ i „room“ znamenají prostor a je třeba pečlivě rozlišovat, co chce autor říci. Je nesmyslné, překládat slovo „room“ slovníkově jako pokoj. Příklady je celá řada, např. na s. 11 překlad z Norberga-Schulze: „...vyzkoušet život jako množství možností...“, originál ale mluví o „zakoušení“, pochopit život tak, že nabízí mnoho...

Pasáž týkající se urbanizace necituje jediné dílo, jediný text, přitom sestává z velice nezvyklé teze, že velkoměsta vznikají pohlcováním okolních vesnic. „Prostřednictvím čeho roste velkoměsto? Na tuto otázku přeci můžeme odpovědět ze své vlastní zkušenosti: prostřednictvím pohlcování vesnic...“ (s. 12) Je jistě pravda, že velkoměsta zabírají okolní vesnice, ale není to principem jejich růstu, ani hlavní „prostředek“, jak tvrdí autorka ve svém textu.

Zarážející a problematická je i práce s citacemi a zdroji informací. Např. na s. 15 se necituje jediné dílo či text, které by dosvědčovalo závažná tvrzení o tom, co je, jaká je moderní architektura, co znamenala architektura pro španělskou společnost, o funkčnosti, o nových formách, o hnutí novocentismu atd. Kde bere autorka své teze? Na konci strany je pak v doslovném citátu (pozn. 33) uvedeno, že „Gaudí je nejdiskutovanějším člověkem pro všechny obyvatele a návštěvníky Barcelony. ...“ Takové banální sdělení se lze dočíst v každém turistickém průvodci, není třeba ho citovat.

Textu se nevyhnou ani zjevně nesmyslná tvrzení: „Problém současné společnosti spočívá v nedostatku bytu a v lidech, kteří domov nemají. Heidegger říká, že aby lidé tento problém vyřešili...“ (s. 13) Nebo též nesmyslná tvrzení z nepozornosti: o Casa Milá se tvrdí, že je „...poslední urbanistická tvorba Gaudího, která je tak kulminací jeho architektonické tvorby...“ (s. 19) Navíc, protože si autorka definovala urbanizaci jako „poměšťování“ (s. 12) je nesprávné říci, že Casa Milá je urbanistická tvorba, neboť vznikla v již urbanizovaném prostředí, tj. pozemek ležel již ve městě.

Autorka nezvládla přepis některých jmen, např.: „Erich d’Mendelsohna a Bruno Taüt“ (s. 20).

Tento posudek nepřihlížel k jazykové stránce textu (autorka není rodilá mluvčí), v němž se však přesto objevují tvary, které jsou naprosto zarážející: „Modernisté jako by ‚zničovali‘...“ (s. 18), nebo „...vypadá bezmezně představitivě a fantasticky.“ (s. 21). Překvapivé je též použití spojení, že budova „byla vyrobena z kamene“ (s. 20).

O celkové úrovni práce svědčí též závěr, který sestává z jednoho odstavce! Začíná větou „Dospěli jsme k tomu...“ práce však nikam nedospěla, neboť se jedná jen o sice souvislé, nicméně argumentačně nedostatečně provázané teze. Následuje věta: „Pojem ‚bydlení‘ je literaturou dosud jen velmi málo probírán.“ (s. 26), která svědčí o tom, že autorka se v tématu neorientuje a nesnažila se k němu vyhledat mnoho materiálů. Že jsou závěrečné teze týkající se Gaudího, jeho staveb i pojmu bydlení zcela pochybené vyplývá z posudku, především z bodu 1) a 2).

Na základě řečeného nedoporučuji práci k obhájení. Případný jiný výsledek může vyvstat během obhajoby.

V Praze 7. října 2012

Mgr. Jiří Tourek